

Saamhorigheid in het onderwijs

In eerdere edities van dit TIJDSchrift is aandacht geschonken aan de inspiraties, die Marieke de Vrij heeft vrijgegeven in de bijeenkomsten rond 'Bezield Onderwijs'. Ditmaal staat het thema 'saamhorigheid in het onderwijs' centraal. Voor dit artikel heb ik gebruik gemaakt van de inspiraties van Marieke en de verslaglegging van de bijeenkomst op 9 februari 2014.

Verbinding is voorwaarde voor saamhorigheid

'Het kind staat centraal!' Deze slagzin kom je op bijna alle sites van scholen tegen.

Hoe ziet onderwijs eruit waarin het kind centraal staat? Voor mij betekent het, dat leerkrachten gezamenlijk en samen met de ouders die voorwaarden scheppen, op basis waarvan het kind zich zo natuurlijk mogelijk kan ontwikkelen.

Zoals we in de eerdere artikelen konden zien hebben we in Nederland te maken met Opbrengst Gericht Onderwijs. Het woord 'opbrengst' is een puur economische term: iedereen wordt aangezet om voor de aan te leren kennis en vaardigheden zo hoog

'Daar waar geen verbinding is kan een boodschap niet blijvend landen'

mogelijke cijfers te behalen. Op basis van die scores worden de kinderen beoordeeld en de scholen naar kwaliteit gerangschikt. Marieke hierover: "Het Opbrengst Gericht Onderwijs verdient een herijking. Het dient een Ontplooïend Onderwijssysteem te worden, waardoor mensen, én als verlengde daarvan de maatschappij, zich verder kunnen ontplooïen op basis van wezenlijke kenmerken van de onderscheidende individuen."

Gaat het in het leven immers niet veel meer over vriendschap, saamhorigheid en het gezien worden als individu met diverse talenten en gaven? De gevoelswereld en de intuïtie, vormen van meervoudige intelligentie, zijn in het onderwijssysteem niet als gelijkwaardige kwaliteiten opgenomen in vergelijking met de ontwikkeling van het intellect. Als dit wel het geval was, zou dat voor de leerkracht betekenen, dat niet de leerstof nummer één is, maar de verbinding (tussen leerkrachten, ouders en het kind) waarbinnen de leerstof gebracht wordt. Dit om de wezenlijke aanleg van kinderen in een bredere hoedanigheid te ontmoeten en te stimuleren dan wat nu gewoon is.

Marieke: 'Daar waar geen verbinding is, kan een boodschap niet goed, blijvend landen.' Wat zou het mooi zijn als het kind, de leerkracht en de ouders zich verder kunnen ontplooïen op basis van hun wezenlijke kenmerken. Dan gaan we met zijn allen ontdekken wat in het kind naar buiten wil komen. De leerkrachten en ook de betrokken ouders volgen het kind in zijn ontwikkeling en gaan met elkaar in overleg wanneer de situatie daar aanleiding toe geeft. Een besef van saamhorigheid is daarbij een voorwaarde, het besef van er samen voor willen staan en daarin elkaar steunen.

Saamhorigheid is nog niet vanzelfsprekend....

....tussen leerkrachten onderling

Een leerkracht komt pas goed tot zijn recht als er collegialiteit en een gevoel van saamhorigheid is waarbinnen hij/zij steun kan ervaren. De druk vanuit het bestaande onderwijssysteem op de individuele leerkracht om zo goed mogelijk te presteren om vervolgens daarop afgerekend te worden, leidt nu gemakkelijk tot wedijver onderling. Dit staat saamhorigheid in de weg.

Het systeem en ook de cultuur in het onderwijs nodigen niet vanzelfsprekend uit tot zelfreflectie op de vraag: "Wat ik doe, sluit dat echt aan op wat het kind nodig heeft?" Voor de leerkracht die dit ontkenkend moet beantwoorden, is het heel lastig om voor

dit eigen 'weten' te gaan staan en dit in het team uit te spreken. Om dit te kunnen doen, is er een cultuur van veiligheid en openheid nodig. Zonder dat, spreken veel mensen niet gemakkelijk over de twijfels en dilemma's waarvoor zij zich geplaatst zien. Het uiten daarvan kan nu immers als een zwaktebod opgevat worden. Alleen in een open, veilige omgeving kan de leerkracht anderen vragen om met hem mee te kijken hoe hij zijn problemen het beste kan aanpakken.

....tussen leerkrachten en ouders

Ouders kunnen uit pure bezorgdheid over hun kind heel emotioneel worden door een slecht resultaat of de beleving dat hun kind het emotioneel niet goed aan kan. Ze willen dat het heel goed met hun kind gaat. Je zou verwachten dat de ouders dan met de leerkracht gaan overleggen. Maar bij veel ouders bestaat dan de neiging om er eerst met derden over te spreken en daarna pas (vaak in kritische zin) met de leerkracht.

Marieke: "Het beeld dat ik waarneem, is dat ouders zich eigenlijk schamen als ze denken het beter te weten dan de leerkracht, omdat het hun beroepsvaardigheid niet is. Eigenlijk hebben zij een stukje betweterigheid in huis. Daar kunnen ze zich niet van ontslaan want er zit een stukje schaamte op."

Voor ouders is het daarom zinvol om zich te realiseren dat zijzelf ook niet zitten te wachten op ongevraagde adviezen over de opvoeding van hun kinderen. Zo is het ook voor een leerkracht. De leerkracht wil doorgaans heel graag zijn eigen lerend vermogen aanscherpen, maar niet door te moeten uitvoeren wat een ander hem voorhoudt.

Veel leerkrachten hebben het moeilijk in dit onderwijssysteem. Velen voelen dat ze het graag anders zouden willen, maar dat niet kunnen realiseren.

Vanuit die onmacht hebben leerkrachten bij kritiek van ouders vaak de neiging de school, al of niet terecht, te moeten verdedigen en stellen zich dan solidair op met hun collega's. Dit geeft ouders gemakkelijk het gevoel niet gehoord en serieus genomen te worden.

Werken aan versterken van saamhorigheid

Uitgangspunten

Het is van wezenlijk belang dat de betrokkenen zich realiseren dat de verbinding de essentie is en niet de boodschap. Daar waar verbinding aanwezig is kan een boodschap goed landen.

Noodzakelijk hiervoor is dat betrokkenen zich van enkele belangrijke zaken bewust zijn:

- Het komt er voor de leerkracht op aan om op de eerste plaats verbinding met zichzelf te maken. Bewustzijn op dit aspect betekent: thuis zijn in het eigen energieveld en voldoende lichamelijk, geestelijk en emotioneel betrokken zijn bij zichzelf. Van daaruit kun je uitreiken naar collega's en ouders.
- Ouders kijken in eerste instantie vanuit het perspectief van hun kind, zoals zij dat thuis ervaren en hoe het kind thuis over school praat. Ze weten niet altijd goed hoe hun eigen kind zich op school gedraagt. Dat gedrag kan wel heel anders zijn dan thuis. Ouders mogen leren zich open te stellen naar de leerkracht, die wellicht een ander karakter beschrijft dan de ouder kent. De leerkracht kan vertellen hoe het kind in de klas reageert. Het is mooi die verschillende visies naast elkaar te leggen en vervolgens te zien

hoe een kind zich ter plekke gedraagt in een situatie waar je als ouder geen zicht op hebt, en omgekeerd dat de leerkracht opstaat voor wat de ouder over de thuissituatie vertelt.

Concrete mogelijkheden

1. Marieke: "Het is belangrijk dat je als leerkracht in je hart bevoelt wat de aantrekkingskracht van jou uit, naar onderwijs geven is. Wat is het echt? Hoe dieper je dat bevoeld hebt, hoe meer gezaghebbend je kunt spreken over van waaruit je kiest voor onderwijs."

Hiervoor is nodig om bewustzijn te krijgen op de eigen ontwikkeling, de eigen ontplooiing. Om dit te bevorderen kan de schoolleiding zelfreflectie stimuleren. Dit kan door supervisie en intervisie. Dan ontstaat er een open uitwisseling van gevoelens, opvattingen, twijfels en ideeën.

2. Hoe mooi is het om samen met andere collega's te kijken naar wat er in een bepaalde groep kinderen speelt en waar zij wezenlijk behoefte aan hebben (bijvoorbeeld bij scheidingen, leven onder de armoedegrens, nieuwsgierigheid) en wat voor type leerkracht die groep nodig heeft? Sommige leerkrachten zijn goed in het opvangen van verdriet en/of hebben een moederlijke of vaderlijke uitstraling en anderen zijn goed in het uitdagen van de groep.

Op deze manier wordt gebruik gemaakt van de diversiteit onder de leerkrachten. Zo stem je af op de groep. Het werkt voor leerkrachten heel stimulerend om te kunnen werken als er respectvol rekening wordt gehouden met de individuele verschillen, de mogelijkheden en onmogelijkheden, met de kwaliteiten én evengoed met de beperkingen van de leerkracht. Dan gaat het erom dat je samen elkaars diversiteit in kwaliteiten erkent, om daar bewust gebruik van te kunnen maken. Het 'Kwaliteitenspel' van Daniel Ofman is een beproefd hulpmiddel om je bewust te worden van je eigen en van elkaars kwaliteiten.

3. Wanneer ouders horizontaal en openhartig spreken vanuit hun primaire gevoel, bijvoorbeeld hun ongerustheid over hun kind, geven ouders de leerkracht het voorrecht om mee te denken en te voelen vanuit respect voor de geuite bezorgdheid.

De leerkracht kan daarin met de ouders ook de dilemma's delen die er voor hem of haar spelen. In zo'n open gesprek kan de leerkracht ouders aangeven hoe hun kind functioneert in de groep en in welke natuurlijke ontwikkelingsfase het op dit moment is. De leerkracht kan vertellen hoe het kind in de klas reageert.

Dan kun je ook aandacht geven aan de volgende thema's: sluit het onderwijssysteem aan bij het niveau van het kind of juist niet? Als een kind te veel of te weinig krijgt aangeboden voelt het zich niet prettig. Kinderen raken dan in zichzelf gekeerd of roepen overduidelijk om aandacht door hun gedrag.

Vervolgens kan besproken worden wat wél bij het kind past en welke de reële mogelijkheden zijn om een passend aanbod te doen. Ook kan aangegeven worden welke mogelijkheden niet voorhanden zijn. Dan wordt het een dialoog, waarin gedeeld en geluisterd wordt en stappen gezet kunnen worden. Ouders krijgen zo meer oog voor het natuurlijke in het kind en zij krijgen meer oog voor het natuurlijke in de leerkracht, van waaruit hij probeert te functioneren. Per saldo wordt de saamhorigheid versterkt.

4. Marieke: *"Mentale leerervaringen dienen gevolgd te worden door fysieke beweging."*

Wat belangrijk is en nog te weinig navolging krijgt, is dat mentale leerervaringen gevolgd dienen te worden door fysieke beweging. Als we een gezamenlijke insteek willen zoeken tussen ouders en leerkrachten, dan is het noodzakelijk dat er veel meer gekeken wordt naar de fysieke eigenheid bij kinderen. Het gaat erom dat we beseffen dat niet alleen meetbare resultaten de ontwikkelingsmogelijkheden van een kind bepalen. Ook het vermogen om het eigen lichaam te gebruiken en daar sensitief mee om te gaan, is van belang. De manier van leren en de interesses van het kind zouden in

het onderwijs bepalend mogen zijn. Door uit te gaan van de talenten en de competenties van het kind kunnen er mooie resultaten gehaald worden. Binnen het onderwijs is de meervoudige intelligentie (MI) geïntroduceerd door Howard Gardner. Het is een interessante benadering van hoe kinderen leren. Het gaat om leren met hoofd, hart en handen. Het verdient onze aandacht.

5. Tijd speelt een grote rol als het gaat om saamhorigheid.

Een dag voor de klas staan vraagt veel energie van de leerkracht. Door aan het begin van het schooljaar aan te geven hoe hij omgaat met het maken van afspraken met ouders, geeft de leerkracht zichzelf ruimte, en duidelijkheid aan de ouders. Op welke momenten in het schooljaar vinden de tien-minuten gesprekjes plaats en welke stappen moeten de ouders nemen om een gesprek aan te vragen?

6. Leerkrachten en ouders geven het kind vertrouwen.

Kinderen verdienen steeds meer vertrouwen aan de hand van wat het kind op een bepaald moment aankan. Vertel het kind dat je het graag vertrouwen geeft. Dan doet het zeker meer zijn best dan wanneer het het vertrouwen als 'vanzelfsprekend' krijgt. Vertrouwen geven en vertrouwen verdienen is per leeftijdsfase anders.

Door:

Regine Scholte

Regine Scholte is oud-docente biologie in het VO